

Quan multiplicar és dividir

Malgrat les pressions polítiques, l'AVL manté la definició de 'valencià' com a equivalent de 'català' en el seu 'Diccionari normatiu'. Una "mostra puntual de dignitat" que no amaga, segons explica Francesc Esteve en aquest article, la "separació efectiva del valencià respecte de la resta del català".

Vista la trajectòria de dependència de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (AVL) respecte del poder polític, la mostra puntual de dignitat i coherència que significa el manteniment de les definicions de *valencià* i de *català* en el *Diccionari normatiu valencià* (DNV) pot conduir, de retruc, a la seua "santificació". Que els acadèmics hagen resistit les ingerències del govern d'Alberto Fabra no vol dir que la resta del diccionari presente la qualitat que cal exigir a una obra d'una institució que s'anomena acadèmica. Perquè, ara que hi ha un diccionari "normatiu" valencià, aquest, convenientment utilitzat des del govern, pot convertir-se en un instrument de separació efectiva del valencià respecte de la resta del català, només extraient-ne les expressions més particularistes, moltes de les quals beneïdes per l'AVL, i convertint-les en opcions preferents o úniques. I això és el que s'ha fet en els pocs texts que publica en valencià la Generalitat Valenciana des de l'arribada del PP. Més encara: com que el DNV és "normatiu" i avalat legalment, ara al País Valencià cap professor ni cap corrector no podrà objectar res davant un examen o un text que incloga formes com *deportiste*, *riquea*, *renaiximent* o *peluqueria*.

Ho diré ben clar ja d'entrada: a mi, com segurament a la majoria dels usuaris mínimament conscients i compromesos, ens importa molt menys la "bondat" filològica o la "genuïtat" catalana, valenciana, saforenca o gandiana de tal o de tal altra paraula, morfema o locució que el fet de disposar d'una forma

constant, segura i útil de referència lingüística, i no d'un ball de formes. La primera via és la que prenen les llengües normals: les variants que es deuen a dialectes diferents o a formes gràfiques diverses es redueixen al mínim, bé per decantació històrica o per acció conscient (vegeu, per exemple, les darreres reformes del portuguès i de l'espanyol). La segona via, incrementar al màxim les variants, com fa l'AVL amb el seu DNV, és la pròpia de les llengües "en estat natural": tot s'hi val.

Però hi ha més que multiplicació de variants i admissió de castellanismes. Al costat de la saludable incorporació de paraules no recollides en altres diccionaris i d'una importantíssima aportació en fraseologia, aspectes ben positius que saludem, el *Diccionari normatiu valencià* fa una autèntica destrossa en molts punts ja consolidats i presenta, entre molts altres, els següents defectes.

El miracle de la multiplicació de les variants.

Creixen i es multipliquen fins a arribar a centenars, potser milers, les formes dobles considerades igualment correctes: *aconseguir/conseguir*, *comparar/acomparar*, *esmorzar/almorzar*, *esbarzer/albarzer*, *cranc/carranc*, *divorci/divorç*, *arrupir/arropir*, *bullir/bollir*, *meitat/mitat*, *argelaga/argilaga*, *jolivert/julivert*, *falguera/falaguera*, *lledoner/lledoner*, *bardissa/albardissa*, *bacallà/bacallar*. Hi ha sèries senceres basades en les terminacions que dupliquen les formes: *-ixement/-iximent* (*coneixement/coneiximent*, *naixement/naiximent*), *ista/-iste* (*artista/artiste*; *comunista/co-*



Plenari de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua

muniste), *-erar/-eral* (*tarongerar/tarongeral*), i amb alguna limitació, *-esa/-ea* (*baixesa/baixa*, *riquea/riquea*).

Abunden les paraules que es poden escriure de tres i fins i tot de quatre maneres. Sense eixir del camp vegetal, trobem un bosc frondosíssim i intricat de formes alternatives. Amb tres possibilitats hi ha, per exemple, *albarzeral*, *albarzerar*, *esbarzerar*; *xiprerar*, *ciprerar*, *ciprerar*; *falguerar*, *falaguerar*, *falagueral*; *lletsó*, *llicsó* i *lletissó*. Però la màxima fertilitat la trobem en alguns arbres, que admeten fins a quatre variants: *ametlerar*, *ametleral*, *ametlaler*, *ametllerar*; *noguerar*, *nogueral*, *anouerar*, *anoueral*; *limerar*, *limeral*, *limonerar*, *limoner*; *nesplerar*, *nespleral*, *nispplerar*, *nisppleral*. No falten, però, exemples en altres àmbits: *xoriguer*, *soriguer*; *somiar*, *somniar*, *ensomiar*, *ensomniar*; *deportista*, *deportiste*, *esportista*, *esportiste*.



gua en què va ser escollit Ramon Ferrer –al fons a la dreta, amb ulleres– com a president de la institució.

Terminologia terminantment exterminada. En la terminologia científica i tècnica és una tendència general, quasi una norma, establir denominacions úniques que no són substituïbles per sinònims. Així, en la llengua general podem alternar *calor* amb *calentor*, *escalfor* o *calda*, i *específic* amb *particular*, *privatiu* o *exclusiu* com a vocables més o menys intercanviables, però en física només parlarem de *calor específica*, no de *calentor privativa* ni de qualsevol altra combinació dels sinònims corresponents.

Ara bé, sovint això té poc de valor per als redactors del DNV. Per a ells prevalen les seues apreciacions dialectalistes i de “genuïtat”. I així, com que *mamprendre* els deu sonar molt més valencià que *emprendre*, segons el DNV hem de parlar preferentment de *mamprenedor* i no d'*emprenedor*. Una *empresa* en sentit general no es defineix com a “allò

que s’empren” sinó com a “allò que es mampren”. I no sabem si hem de dir *emprenedoria* o *mamprenedoria*, perquè el DNV –més inclinat a una visió etnogràfica– no recull cap d’aquestes paraules. Més: l’estil de natió conegut com a *papallona* es rebateja com a *palometa* (tot i que la majoria dels nostres escolars ja deuen conèixer més *papallona* que no *palometa*) i cal evitar *desenvolupament* i parlar de *desenrotllament* econòmic (però, en canvi, el dèficit de *desenrotllament* econòmic és *subdesenvolupament*, segons el DNV!).

De fet, no respecta l’especialització de formes, que és un dels principis bàsics de la terminologia, ni tan sols quan estan plenament consolidades. Actualment ningú no confondria un *òrgan* (el fetge o una entitat administrativa) amb un *orgue* (instrument musical), però el DNV permet utilitzar *orgue* com a ‘òrgan’ i, per tant, ja podem parlar d’or-

gues (o *òrguens*) *col·legiats* o d’*orgues* (o *òrguens*) *genitals*.

Estava ja comunament acceptat que es diu *xarxa* a la malla o conjunt de fils encreuats i, per analogia, a les connexions de línies que recorden aquesta malla (*xarxa fluvial*, *de carreteres*, *d’espionatge* o la *Xarxa* per excel·lència, Internet). Doncs l’AVL fa tota aquesta malla inextricable d’especialitzacions i desespecialitzacions –amb premi per a qui puga memoritzar-la: *xàrcia* es pronuncia [xársia] (la *x-* té el mateix so que en la paraula *Xàtiva*) i es refereix a la que serveix per a pescar, a la que es posa al mig del camp de joc de certs esports, al cordam i altres ormejos d’una embarcació i a les connexions reticulars del tipus *xarxa de carreteres*, *xarxa elèctrica* o Internet. Per la seua banda, *xarxa* es pronuncia [txártxa] i no [xárxa], malgrat que *xàrcia* és pronuncia [xársia], i recull tots els significats en



D'esquerra a dreta, els acadèmics de l'AVL Manuel Pérez Saldanya, Artur Ahuir, Ramon Ferrer, Josep Palomero, Jordi Colomina i Rafael Alemany, membres de la comissió del DNV.

què la malla és figurada (*xarxa viària, xarxa electrònica, xarxa d'espionatge*), però també val per a totes les accepcions de *xarxa*, és a dir, també inclou la malla de la pesca, els esports i l'ormeig de l'embarcació. Finalment, *ret* també es pot utilitzar en la pesca i els esports, però no en l'ormeig de l'embarcació per a maniobrar, que, per la seua banda, admet el sinònim secundari *eixàrcia*.

Incoherència reiterada de criteris. Sovint s'admet un mot aïllat, però no la corresponent família sencera: es dona entrada a *alçançar* i *estropejar*, però no a *alcanç*, *alcançable*; *estropeig*, *estropejador*, *estropejable*. S'acull *mangrana* com a forma col·loquial de *magrana*, però no s'inclouen *mangraner* o *mangranerar*. Sol tractar-se dels casos en què no copien d'altres diccionaris sinó que "innovent".

I és que el DNV no segueix ni els criteris que es desprenen de les seues pròpies normes, definicions ni especialitzacions. Així, el mateix fenomen de palatalització amb canvi de *e* en *i* per contacte amb consonants palatals, es tracta, en paraules ja fixades, de quatre maneres diferents: 1. La forma palatalitzada és la preferent: *llicsó* és preferible a *lletsó* i *lletissó*. 2. La forma palatalitzada es recull com a correcta, però secundària: *llogó*, *llogona* remetent a *llegó* i *llegona*. 3. La forma palatalitzada és només col·loquial: *giner* respecte a *gener*. 4. La forma palatalitzada no es recull ni com a col·loquial: *ginoll*, *gineta*.

De manera similar, *cluixit* i *cluixir* són col·loquials respecte a *cruixit* i *cruixir* però *clossa* no es considera col·loquial respecte a *crossa*.

Més asimetries inexplicables: per què s'admet *escomençar*, però no *alcomençar*? Per què *albardissa* (per *bardissa*), però no *embardissa*? Per què *andragó* (forma col·loquial de *dragó*), però no *embresquilla* o *embercoc* per a *bresquilla* i *albercoc*? Per què *llògic* i *llegítim*, col·loquials, però no *llògica*, *illògic*; *llegítimitat* i *il·legítim*? I per què no, en lògica conseqüència, *llegió*, *relligió*, *llunar* i *llingüístic*?

Fer com fan no és pecat. Els responsables del DNV critiquen que els diccionaris generals elaborats a Barcelona no recullen les formes pròpies dels altres territoris més enllà del Principat. Tanmateix, el DNV, que copia a raig fet el diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans i el *Gran diccionari* d'Enciclopèdia Catalana –i fa molt bé de copiarlos, però no de desvirtuar-los–, elimina respecte a aquests un bon grapat de lèxic particular d'altres territoris. Sense eixir del baleàric, desapareixen *berena* i *berenar* com a 'esmorzar', *vermell d'ou* com a 'rovell d'ou', *trull* com a 'tràfec', *blat de les Índies* com a 'panís' o 'blat de moro', etc.

Mentre que *jueu*, *hereu*, *romeu* o *sueu* permeten un doble femení en *-ua* o en *-va* (*hereua* o *hereva*, *jueua* o *jueva*), en *meu*, *teu* i *seu* no trobem cap indicació en aquest sentit. Cal anar a trobar *meva*,

teva i *seva* com a entrades específiques, una excepció que no té cap explicació lexicogràfica i que potser respon més a motius psicològics dels autors del DNV. Però el desgavell no acaba ací: mentre que *teva* i *seva* es defineixen com la "Forma que adopta el possessiu femení *teua* (*seua*) a Catalunya i les Illes Balears", *meva* es restringeix més i només adopta aquesta forma "en algunes comarques de Catalunya i de les Illes Balears". Podrien explicar el perquè d'aquesta precisió tan particular?

En la veu *escaure* no trobarem cap ni una referència al que és segurament el seu ús estadísticament més rellevant: la fórmula *si escau*, 'si és procedent', pròpia del llenguatge administratiu (i que, juntament amb la locució contrària *no escau* 'no és procedent', sí que recullen els diccionaris del IEC i d'Enciclopèdia Catalana, d'on tant copia el DNV.

I, finalment, una mostra de com codifica l'AVL quan vol innovar. *Destralejar*, a banda del significat bàsic de 'tallar o colpejar amb la dextra', presenta també l'obtingut per sentit figurat 'parlar molt i exaltadament, sobretot contra algú o alguna cosa'. Aquesta darrera accepció, segons el DCVB, és compartida almenys pel menorquí i el mallorquí, és a dir, no és exclusiva del valencià. Doncs bé, malgrat l'evident etimologia basada en *destral*, malgrat que el mateix DNV considera *estral* com a col·loquial respecte a *destral*, malgrat que recull les expressions *llengua de destral* i *tindre (una o la) llengua de destral* ("Ser, una persona, maldient") i malgrat que l'ús de *destralejar* depassa l'àmbit valencià, l'AVL prefereix el dialectalitzant i separador *estralejar* per al significat de la parla exaltada o la maledicència. Però n'hi ha més: un colp de *destral* és només una *destralada* i per al col·loquial *estral* no hi ha el corresponent *estralada*. Inversament, només es recull *estraleig* (col·loquial) per a l'acció d'*estralejar* en tots els sentits, però no *destraleig*.

És una mostra eloqüent, entre altres milers d'exemples, de la manera destrallera i maldestra com s'ha fet el DNV: sense criteris de coherència, sense una visió íntegra i unitària de la llengua i sense respecte per l'obra feta.

Francesc Esteve
Tècnic lingüístic de la
Universitat de València